

УДК 351.83/.84:351.86

DOI: <https://doi.org/10.17721/3041-1912.2024/1-3/11>

Наталія КЛИМЕНКО, д-р наук з держ. упр., доц.

ORCID ID: 0000-0001-5223-8166

e-mail: natalia.klymenko@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГУМАНІТАРНОЇ БЕЗПЕКИ

Вступ. В умовах масштабної російської військової агресії в українській державі відбувається переосмислення місця гуманітарних чинників у суспільному розвитку. Ключовими пріоритетами реалізації державної політики у цій сфері повинні стати питання розвитку освіти, науки, культури, світоглядно-патріотичного виховання, виокремлення їх ролі в забезпеченні гуманітарної безпеки в Україні.

Метою є дослідження на основі аналізу вітчизняного законодавства функцій та повноважень суб'єктів системи забезпечення гуманітарної безпеки.

Об'єкт дослідження – система забезпечення гуманітарної безпеки та її організаційно-правові засади.

Методи. Методами дослідження є сучасні загальні та спеціальні методи наукового пізнання, серед яких: аналіз використано для опрацювання наукових та нормативно-правових джерел; структурно-функціональний – з метою дослідження суб'єктів системи забезпечення гуманітарної безпеки та їх компетенцій; індуктивний та дедуктивний – для аналізу й узагальнення інформації з тематики дослідження; прогнозування та синтезу – у процесі формулювання висновків та рекомендацій за підсумками дослідження.

Результати. Здійснено огляд останніх наукових та аналітичних праць, присвячених проблематиці гуманітарної безпеки. Відзначено питання, які становлять основну проблематику щодо забезпечення гуманітарної безпеки за окремими сферами, та шляхи, які пропонуються для їх розв'язання. При цьому авторка статті констатує, що проведений аналіз досліджень і публікацій вітчизняних науковців, присвячених гуманітарній безпеці, дає підстави дійти висновку, що система забезпечення гуманітарної безпеки та її організаційно-правові засади ними предметно не досліджувались. Далі, послідовно, на підставі аналізу законодавчих та нормативно-правових актів, якими регламентується діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, виокремлено функції та повноваження, які, на думку дослідниці, спрямовані на вирішення проблемних питань у гуманітарній сфері, а отже, і на забезпечення гуманітарної безпеки.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу дійти таких висновків: аналіз праць вітчизняних науковців та аналітиків дав можливість виокремити основні напрями забезпечення державної політики у гуманітарній сфері для забезпечення гуманітарної безпеки держави і констатувати, що їй має приділятися більше уваги для забезпечення формування національної свідомості та усвідомлення національної ідентичності громадян, а також відновлення та подальшого прогресивного розвитку України. Аналіз законодавства засвідчив, що законодавчі акти не містять чітко сформульованих завдань стосовно формування й реалізації державної політики забезпечення гуманітарної безпеки, їх основна увага зосереджена на питаннях формування та реалізації державної гуманітарної політики. Проте проведений аналіз дав підстави розглянути вищезгаданих суб'єктів як розгалужену систему органів державної влади та органів місцевого самоврядування, недержавних інституцій та громадян, на які покладено функції щодо формування й реалізації державної гуманітарної політики, що, у свою чергу, дає змогу ідентифікувати їх як суб'єктів забезпечення гуманітарної безпеки, зважаючи на те, що їх повноваження в гуманітарній сфері безпосередню стосуються до її забезпечення. У процесі дослідження також відзначено, що залучення громадських структур до процесів вироблення державної політики є важливим аспектом підвищення ролі громадян та їх об'єднань у питаннях щодо забезпечення гуманітарної безпеки. Перспективним для подальших розвідок варто зазначити вивчення зарубіжного досвіду за порушеною проблематикою.

Ключові слова: національна безпека, гуманітарна безпека, система забезпечення, організаційно-правові засади, функції та повноваження.

Вступ

Цивілізованість суспільства визначається цінністю та значущістю окремої людини як особистості. І саме на державу, в особі її органів та посадових осіб, покладається побудова й забезпечення сприятливого середовища для розвитку та самореалізації особистості, захисту прав і свобод громадян, формування умов для розкриття людського потенціалу, забезпечення гідного рівня життя та реалізації можливостей кожного члена суспільства. При цьому на забезпечення національної безпеки загалом та гуманітарної безпеки зокрема впливають рівень розвитку освіти і науки, інтелектуального потенціалу та інших складових гуманітарної сфери, від яких залежить можливість своєчасного й адекватного реагування на виклики часу і завчасного напрацювання заходів запобігання їх переростанню в потенційні та реальні загрози.

Вищевикладене свідчить про те, що гуманітарна безпека тісно пов'язана зі станом розвитку гуманітарної сфери: освіти, науки, інтелектуального

потенціалу, культури, мови, охорони здоров'я та охорони довкілля, формування громадянського суспільства, етнопатриотичної та інформаційної сфери, інформатизації суспільства, світоглядної й релігійної свободи людини тощо. Адже саме від них залежить формування людського капіталу, який у сучасних умовах вважається найбільшим національним багатством будь-якої держави.

Вітчизняні науковці та аналітики останнім часом не оминають своєю увагою гуманітарну проблематику. Так, у аналітичній доповіді "Гуманітарна політика в Україні: виклики та перспективи", яка представлена у вигляді "Білої книги", авторами здійснено огляд основних нагальних проблем у гуманітарній сфері України: культурній, освітній, науковій, мовній, а також у сферах розвитку креативних індустрій, релігійно-церковних відносин, прав національних меншин та корінних народів. Крім того, автори приділяють окрему увагу завданням державної політики у сфері

© Клименко Наталія, 2024

культурної дипломатії та соціогуманітарної реінтеграції тимчасово окупованих територій, а також звертають увагу на потреби в розвитку якісної дистанційної та онлайн-освіти у закладах середньої та вищої освіти. Дослідники не оминають увагою ситуацію з "мовним" питанням, а також станом музейної справи та музейних фондів, існуванням розриву в рівні доступу до якісних культурних послуг між населенням великих міст та маленьких містечок. Ними також аналізуються стан гуманітарної сфери на тимчасово окупованих територіях, проблеми внутрішньо переміщених осіб та створення засад для підвищення рівня згуртованості українського суспільства (Сінайко та ін., 2020).

У монографії за редакцією В. Мудракова концептуалізується поняття "гуманітарна безпека", порушуються проблеми щодо феномену безпеки, осмислюється своєрідність безпекових аспектів сучасності, їх соціокультурні та освітні виміри, а також специфіка (не)безпеки суспільства ризику (Мудраков, 2022).

В аналітичній записці С. Зубченка розглядається проблема недостатнього відображення гуманітарної проблематики в стратегічних безпекових документах України. Автор констатує, що, незважаючи на закономірне в контексті гібридної війни підвищення суспільної та державної уваги до складових гуманітарної сфери (освіти, науки, національної ідентичності, культури та культурної спадщини тощо), їх присутність у стратегічних безпекових документах є фрагментарною та безсистемною. Такий стан справ негативно позначається на рівні забезпечення національної безпеки України, а отже, робить нагальною необхідність внесення відповідних змін до чинного законодавства з урахуванням актуальних безпекових тенденцій та міжнародного досвіду у сфері забезпечення гуманітарної безпеки (Зубченко, 2019).

Автори монографії за редакцією С. Здіюрука значну увагу зосереджують на обґрунтуванні особливої ролі гуманітарної сфери в соціальному бутті української нації та пропонують концептуальне бачення державної політики в гуманітарній сфері (Здіюрук, 2006).

Матеріали аналітичної доповіді "Безпекові виміри гуманітарної політики України" свідчать про невідповідку важливості ролі гуманітарних чинників в архітектоніці системи національної безпеки. Адже досвід сучасності переконливо доводить, що за допомогою маніпуляцій сенсами та масовою свідомістю можна досягти більш істотних результатів, ніж вдаючись до застосування найновіших озброєнь. Тому автори збірника виділяють низку важливих проблем, зокрема щодо вияву російської експансії в інтелектуально-культурному просторі України; завдань української освіти і науки в контексті зміцнення національної безпеки; шляхів реформування національної культурної сфери; концептуальних засад державної політики у сфері свободи совісті та свободи релігії в умовах ескалації зовнішніх загроз (Здіюрук, 2015).

Л. Чупрієм у одноосібній монографії визначені сутнісні основи політики національної безпеки Української держави в гуманітарній сфері. Дослідником ґрунтовно проаналізовано сутнісні засади політики національної безпеки держави в гуманітарній сфері, виділено основні концептуальні підходи до неї: людиноцентричний, державоцентричний, націоцентричний, суспільноцентричний. Крім того,

автором вдосконалено визначення загроз гуманітарній безпеці України та здійснено класифікацію ключових загроз та джерел загроз у гуманітарній сфері, а також ґрунтовно досліджено національні цінності у рамках культурно-цивілізаційного підходу та проаналізовано шляхи реалізації їх інтеграційно-консолідуючої функції (Чупрій, 2015).

Вищевикладений аналіз досліджень і публікацій вітчизняних науковців та аналітиків, присвячених гуманітарній сфері, свідчить про те, що система забезпечення гуманітарної безпеки та її організаційно-правові засади предметно ними не досліджувались.

Метою роботи є дослідження організаційно-правових засад системи забезпечення гуманітарної безпеки. Для реалізації поставленої мети визначено таке завдання: здійснити аналіз вітчизняного законодавства, яким визначено функції та повноваження суб'єктів системи забезпечення гуманітарної безпеки, які формують і реалізують державну політику в гуманітарній сфері загалом та щодо забезпечення гуманітарної безпеки зокрема, та визначити основні напрями підвищення ефективності забезпечення гуманітарної безпеки в контексті формування й реалізації державної політики в досліджуваній сфері.

Об'єкт дослідження – система забезпечення гуманітарної безпеки та її організаційно-правові засади.

Методи

У статті використано сучасні загальні та спеціальні методи наукового пізнання, серед яких, зокрема: аналіз було використано для опрацювання наукових, аналітичних та законодавчих і нормативно-правових джерел; структурно-функціональний – для дослідження суб'єктів системи забезпечення гуманітарної безпеки та їх компетенцій; індуктивний та дедуктивний – для аналізу й узагальнення інформації з тематики дослідження; прогнозування та синтезу застосовувались у процесі формулювання висновків та рекомендацій за підсумками дослідження.

Дослідження базується на аналізі законодавчих та інших нормативно-правових актів і праць вітчизняних науковців та аналітиків, які вивчали цю проблематику.

Результати

Як уже зазначалося вище, до гуманітарної сфери належать культура, освіта, наука, інтелектуальний потенціал, мова, охорона здоров'я, охорона довкілля, формування громадянського суспільства, світоглядна й релігійна свобода людини, виховання молоді, етнонаціональна та інформаційна політика, інформатизація суспільства, туризм, фізична культура, спорт тощо.

Правову основу державного регулювання гуманітарної сфери складають:

– Конституція України;

– закони України, які регулюють формування й реалізацію державної гуманітарної політики та забезпечення гуманітарної безпеки, серед яких, зокрема, загальні закони ("Про засади внутрішньої і зовнішньої політики") та закони України, якими регулюються окремі гуманітарні сфери, серед яких, зокрема:

– сферу культури – "Про культуру", "Про охорону культурної спадщини", "Про охорону археологічної спадщини" та ін.;

– сферу освіти – "Про освіту", "Про дошкільну освіту", "Про повну загальну середню освіту", "Про

позашкільну освіту", "Про професійну (професійно-технічну) освіту", "Про фахову передвищу освіту", "Про вищу освіту" тощо;

- сферу охорони здоров'я – "Основи законодавства України про охорону здоров'я", "Про лікарські засоби", "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення", "Про захист населення від інфекційних хвороб", "Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення", "Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз", "Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини", "Про донорство крові та її компонентів", "Про психіатричну допомогу" та ін.;

- сферу науки та охорони інтелектуальної власності – "Про наукову та науково-технічну діяльність", "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки", "Про авторське право і суміжні права", "Про охорону прав на промислові зразки", "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг", "Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів", "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" тощо;

- мовну сферу – "Про забезпечення функціонування української мови як державної" та ін.;

- охорону довкілля – "Про охорону навколишнього природного середовища", "Про управління відходами", "Про охорону атмосферного повітря", "Про охорону земель", "Про тваринний світ", "Про рослинний світ", "Про природно-заповідний фонд України", Водний кодекс України, Лісовий кодекс України тощо;

- сферу утвердження національної ідентичності – "Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності";

- діяльність інституцій громадянського суспільства – "Про громадські об'єднання", "Про політичні партії в Україні", "Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності", "Про благодійну діяльність та благодійні організації", "Про органи місцевого самоврядування в Україні", "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності", "Про професійних творчих працівників та творчі спілки" тощо;

- світоглядну й релігійну свободу людини – "Про свободу совісті та релігійні організації" тощо;

- виховання молоді – "Про основні засади молодіжної політики";

- етнонаціональну сферу – "Про національні меншини (спільноти) України";

- інформаційну сферу та інформатизацію суспільства – "Про інформацію", "Про медіа", "Про Національну програму інформатизації" та ін.;

- туризм, фізичну культуру та спорт – "Про туризм", "Про фізичну культуру і спорт";

- міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

- інші нормативно-правові акти (укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти державних органів, до компетенції яких належить формування і реалізація державної політики в гуманітарній сфері та забезпечення гуманітарної безпеки);

- акти місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування щодо реалізації державної гуманітарної політики та забезпечення гуманітарної безпеки на відповідній території.

Вищезазначене свідчить про те, що гуманітарна сфера регулюється правовими нормами, які містяться в різних за формою, характером та юридичною силою нормативно-правових актах. Головне місце серед них відводиться Конституції України та законам, в яких закріплюються юридичні приписи, на основі яких розробляються інші нормативно-правові акти (укази, постанови та розпорядження, накази тощо). Ці підзаконні нормативно-правові акти виступають як засоби повсякденної управлінської діяльності суб'єктів системи забезпечення гуманітарної безпеки щодо реалізації ними функцій та завдань щодо забезпечення прав, свобод і законних інтересів учасників суспільних відносин у гуманітарній сфері в контексті забезпечення гуманітарної безпеки.

На вищезазначеній правовій базі базується функціонування системи забезпечення гуманітарної безпеки, яку ми пропонуємо визначити як сукупність взаємопов'язаних механізмів і суб'єктів гуманітарної безпеки, які на основі законодавства трансформують політику гуманітарної безпеки у відповідні заходи (зокрема щодо виявлення, прогнозування, нейтралізації загроз гуманітарній безпеці людини, суспільства, держави та запобігання їм).

Виходячи з вищевикладеного сукупність взаємопов'язаних механізмів системи забезпечення гуманітарної безпеки складають організаційно-правовий, фінансово-економічний, інформаційний, кадровий. А головним суб'єктом гуманітарної безпеки є Українська держава як політичний інститут, що виявляє, захищає та задовольняє загальнонаціональні інтереси в гуманітарній сфері. Для формування та реалізації державної політики у гуманітарній сфері, а отже, і для забезпечення гуманітарної безпеки, держава створює систему відповідних органів, до яких долучаються інституції громадянського суспільства та громадяни.

Згадана система суб'єктів складається із законодавчого, виконавчих та судових органів, а також органів місцевого самоврядування, інституцій громадянського суспільства і громадян.

Єдиним законодавчим органом влади в Україні є **Верховна Рада України** (парламент), яка відповідно до ст. 92 Конституції на та виконання її вимог формує законодавчу базу. У контексті нашого дослідження варто зазначити, що в Україні виключно законами України, зокрема, визначаються: "права корінних народів і національних меншин; порядок застосування мов; засади регулювання шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства; виховання, освіти, культури і охорони здоров'я; екологічної безпеки; засади утворення і діяльності політичних партій, інших об'єднань громадян, засобів масової інформації". Крім того, до повноважень Верховної Ради України належить затвердження загальнодержавних програм науково-технічного, національно-культурного розвитку, охорони довкілля (Конституція України, 1996).

Президент України відповідно до ст. 102 Конституції є "гарантом ... додержання Конституції, прав і свобод людини і громадянина" (Конституція України, 1996) у тому числі і в гуманітарній сфері. Крім того, він наділений низкою повноважень щодо забезпечення національної безпеки в різних її сферах та затвердження стратегічних документів безпекового характеру.

Рада національної безпеки та оборони України відповідно до функцій, визначених Конституцією та Законом України "Про Раду національної безпеки і оборони України", зокрема, "розробляє та розглядає на своїх засіданнях питання, які відповідно до Конституції та законів України, Стратегії національної безпеки України належать до сфери національної безпеки і оборони, та подає пропозиції Президентові України, приймає рішення щодо:

- визначення стратегічних національних інтересів України, концептуальних підходів та напрямів забезпечення національної безпеки і оборони у ..., науково-технологічній, екологічній, інформаційній та інших сферах;

- заходів науково-технологічного, екологічного, інформаційного та іншого характеру відповідно до масштабу потенційних та реальних загроз національним інтересам України;

- визначення потенційних та реальних загроз національним інтересам України; оголошення в разі потреби окремих місцевостей України зонами надзвичайної екологічної ситуації; невідкладних заходів із розв'язання кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України". Всі рішення РНБО вводяться в дію Указами Президента України" (Конституція України, 1996; Про Раду ..., 1998).

Серед визначених Конституцією України (ст. 116) повноважень **Кабінету Міністрів України** у гуманітарній сфері варто відзначити:

- "забезпечення проведення ... політики у сферах освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки...;

- розробку і здійснення загальнодержавних програм науково-технічного і культурного розвитку України.

- Крім того, Кабінет Міністрів вирішує в даній сфері наступні питання:

- за участю громадських організацій розробляє систему заходів щодо підтримання та зміцнення здоров'я населення, забезпечує умови щодо використання фізичної культури і спорту;

- затверджує державні стандарти освіти з кожного освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня;

- встановлює порядок створення, реорганізації, ліквідації, ліцензування, інспектування, атестації та акредитації закладів освіти;

- організовує розробку та здійснення комплексних і цільових загальнодержавних програм, створює економічні, правові та організаційні механізми, що стимулюють ефективну діяльність в галузі охорони здоров'я;

- забезпечує розвиток мережі закладів охорони здоров'я;

- забезпечує фінансування та матеріально-технічне постачання закладів охорони здоров'я, установ і закладів державної санітарно-епідеміологічної служби;

- забезпечує реалізацію політики держави у сфері культури" (Конституція України, 1996).

Центральні органи виконавчої влади (міністерства, служби, агентства, інспекції та їх територіальні підрозділи) також мають певні повноваження щодо забезпечення гуманітарної безпеки відповідно до своєї компетенції, а саме:

Міністерство молоді та спорту України "забезпечує формування та реалізує державну політику

у сферах молодіжної політики, фізичної культури і спорту, національно-патріотичного виховання". Його основними завданнями також є утвердження української національної та громадянської ідентичності, участь у формуванні та реалізації в межах повноважень, передбачених законом, державної політики у сфері волонтерської діяльності" (Про затвердження Положення про Міністерство молоді ..., 2014).

Міністерство освіти і науки України "забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної діяльності, інноваційної діяльності в зазначених сферах, трансферу (передачі) технологій". Його основними завданнями також є забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форми власності" (Про затвердження Положення про Міністерство освіти, 2014).

Державна служба якості освіти України "реалізує державну політику у сфері освіти, зокрема з питань забезпечення якості освіти, забезпечення якості освітньої діяльності, здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти щодо дотримання ними законодавства" (Деякі питання Державної служби якості освіти, 2018).

Завданням **Національної комісії зі стандартів державної мови** є "збереження та розвиток державної мови через встановлення стандартів державної мови і методів перевіряння рівня володіння державною мовою, необхідного для набуття громадянства України чи зайняття визначених законами посад. Комісія під час напрацювання стандартів української термінології в різних галузях сприяє застосуванню українських слів, словосполучень і термінів замість іншомовних" (Деякі питання Національної ..., 2019).

Міністерство охорони здоров'я України "забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, а також захисту населення від інфекційних хвороб, протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу та іншим соціально небезпечним захворюванням, попередження та профілактики неінфекційних захворювань, забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах:

- епідеміологічного нагляду (спостереження), імунопрофілактики, промоції здорового способу життя та запобігання факторам ризику, попередження та зниження рівня вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення, безпеки харчових продуктів, регламентації факторів середовища життєдіяльності населення, гігієнічної регламентації небезпечних факторів, створення національної системи крові, управління системою якості щодо безпеки крові, біологічної безпеки та біологічного захисту, боротьби із стійкістю до протимікробних препаратів, реагування на небезпеки для здоров'я та надзвичайні стани в сфері охорони здоров'я, а також забезпечення формування державної політики у сферах санітарного та епідемічного благополуччя населення;

- розвитку медичних послуг, впровадження електронної системи охорони здоров'я, забезпечення

державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення;

- технічного регулювання медичних виробів, медичних виробів для діагностики *in vitro*, активних медичних виробів, які імплантують, косметичної продукції;

- забезпечення населення якісними, ефективними та безпечними лікарськими засобами, створення, виробництва, контролю якості та реалізації лікарських засобів, медичних імунобіологічних препаратів, обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу, а також безпечних медичних виробів та косметичної продукції;

- розвитку кадрового потенціалу системи охорони здоров'я, вищої медичної, фармацевтичної освіти та науки" (Про затвердження Положення про Міністерство охорони ..., 2015).

Основними завданнями **Національної служби здоров'я України** є: "реалізація державної політики у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення та виконання функцій замовника медичних послуг та лікарських засобів за програмою медичних гарантій" (Про утворення Національної служби здоров'я ..., 2017).

Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками "реалізує державну політику у сферах контролю якості та безпеки лікарських засобів, у тому числі медичних імунобіологічних препаратів, медичної техніки і виробів медичного призначення, та обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу, донорства крові та компонентів крові, функціонування системи крові" (Про затвердження Положення про Державну службу України з лікарських ..., 2015).

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України забезпечує:

"формування та реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної та в межах повноважень, передбачених законом, біологічної і генетичної безпеки;

формування та реалізує в межах повноважень, передбачених законом, державну політику у сфері лісового та мисливського господарства;

формування державної політики:

- у сфері розвитку водного господарства, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів;

- у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр;

- у сфері управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта "Укриття" на екологічно безпечну систему, а також здійснення державного управління у сфері поводження з радіоактивними відходами на стадії їх довгострокового зберігання і захоронення;

- щодо здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів" (Деякі питання Міністерства захисту довкілля ..., 2020).

Державна екологічна інспекція України "реалізує державну політику зі здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів. Її основними завданнями, зокрема, є здійснення у межах повноважень, передбачених законом, державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства, зокрема, щодо охорони земель, надр; екологічної та радіаційної безпеки; охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду; охорони, захисту, використання і відтворення лісів; збереження, відтворення і невиснажливого використання біологічного та ландшафтного різноманіття; раціонального використання, відтворення і охорони об'єктів тваринного та рослинного світу; ведення мисливського господарства та здійснення полювання; охорони, раціонального використання та відтворення вод і відтворення водних ресурсів; охорони атмосферного повітря; формування, збереження і використання екологічної мережі; стану навколишнього природного середовища; поводження з відходами, небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами; здійснення заходів біологічної і генетичної безпеки стосовно біологічних об'єктів природного середовища під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованих організмів у відкритій системі" (Про затвердження Положення про Державну екологічну ..., 2017).

Державне агентство України з управління зоною відчуження "реалізує державну політику у сфері управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта "Укриття" на екологічно безпечну систему, а також здійснює державне управління у сфері поводження з радіоактивними відходами на стадії їх довгострокового зберігання і захоронення" (Про затвердження Положення про Державне агентство України з управління зоною ..., 2014).

Державна служба України з надзвичайних ситуацій реалізує державну політику "у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки" (Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ..., 2015).

Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів реалізує державну політику "у галузі ... санітарного законодавства, санітарного та епідемічного благоустрою населення (крім виконання функцій з реалізації державної політики у сфері епідеміологічного нагляду (спостереження) та у сфері гігієни праці та функцій із здійснення дозиметричного контролю робочих місць і доз опромінення працівників), ... попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення, ..., державного нагляду (контролю) за додержанням заходів біологічної і генетичної безпеки щодо сільськогосподарських рослин під час створення, дослідження та практичного

використання генетично модифікованого організму у відкритих системах на підприємствах, в установах та організаціях агропромислового комплексу незалежно від їх підпорядкування і форми власності, здійснення радіаційного контролю за рівнем радіоактивного забруднення сільськогосподарської продукції і продуктів харчування" (Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності ..., 2015).

Державна інспекція ядерного регулювання України забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері безпеки використання ядерної енергії. Її основними завданнями, зокрема, є "здійснення державного регулювання безпеки використання ядерної енергії; здійснення повноважень компетентного органу з фізичного захисту ядерного матеріалу та ядерних установок відповідно до Конвенції про фізичний захист ядерного матеріалу та ядерних установок; з питань безпечного перевезення радіоактивних матеріалів відповідно до правил ядерної та радіаційної безпеки при перевезенні радіоактивних матеріалів; з питань аварійного оповіщення та інформування згідно з Конвенцією про оперативне оповіщення про ядерні аварії" (Про затвердження Положення про Державну інспекцію ядерного ..., 2014).

Міністерство культури та інформаційної політики України "забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах культури, державної мовної політики, популяризації України у світі, державного іномовлення, інформаційного суверенітету України (у частині повноважень з управління цілісними майновими комплексами державного підприємства "Мультимедійна платформа іномовлення України" та Українського національного інформаційного агентства "Укрінформ") та інформаційної безпеки, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сферах відновлення та збереження національної пам'яті, мистецтв, охорони культурної спадщини, музейної справи, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей". Крім того, Міністерство культури та інформаційної політики України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері телебачення і радіомовлення, інформаційній та видавничій сфері. Його основними завданнями, зокрема, є "забезпечення формування та реалізація державної політики у сферах популяризації України в світі, стратегічних комунікацій, зокрема з питань поширення суспільно важливої інформації в Україні та за її межами; участь у формуванні та реалізації державної політики з питань тимчасово окупованих територій України у Донецькій та Луганській областях, АР Крим і м. Севастополь та населення, що на них проживає, з метою їх реінтеграції в єдиний культурний та інформаційний простір України" (Деякі питання діяльності Міністерства культури ..., 2019).

Державний комітет телебачення і радіомовлення України бере участь у "забезпеченні формування та реалізує державну політику у сфері телебачення і радіомовлення, інформаційній та видавничій сфері" (Про затвердження Положення про Державний комітет телебачення ..., 2014).

Український інститут національної пам'яті реалізує державну політику у сфері відновлення та

збереження національної пам'яті Українського народу. До його основних завдань, зокрема, віднесені:

- "організація всебічного вивчення історії українського державотворення, етапів боротьби за відновлення державності та поширення відповідної інформації в Україні та світі;

- здійснення комплексу заходів з увічнення пам'яті учасників українського визвольного руху, Української революції 1917–1921 років, воєн, жертв Голодомору 1932–1933 років, масового голоду 1921–1923, 1946–1947 рр. та політичних репресій, осіб, які брали участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, а також в антитерористичних операціях;

- організація дослідження історичної спадщини та сприяння інтеграції в українське суспільство національних меншин і корінних народів;

- популяризація історії України, її видатних особистостей;

- подолання історичних міфів" (Деякі питання Українського інституту національної ..., 2014).

Державне агентство України з питань кіно забезпечує "формування та реалізує державну політику у сфері кінематографії" (Про затвердження Положення про Державне агентство України з питань кіно, 2014).

Державна служба України з етнополітики та свободи совісті "забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері міжнаціональних відносин, релігії та захисту прав корінних народів і національних меншин в Україні" (Про затвердження Положення про Державну службу України з етнополітики ..., 2019).

Варто зазначити, що центральні органи виконавчої влади в межах повноважень на основі та на виконання актів законодавства видають накази, організовують і контролюють їх виконання.

Місцеві державні адміністрації на відповідній території забезпечують:

- "виконання державних і регіональних програм ... культурного розвитку, програм охорони довкілля, а в місцях компактного проживання корінних народів і національних меншин – також програм їх національно-культурного розвитку;

- затвердження програм ... культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць;

- прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів щодо оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками природи, історії або культури, які охороняються законом.

Крім того, до питань, що вирішуються місцевими державними адміністраціями відносно питання науки, освіти, культури, охорони здоров'я, фізкультури і спорту, сім'ї, жінок, молоді та дітей, утвердження української національної та громадянської ідентичності та охорони довкілля" (Про місцеві державні адміністрації, 1999).

Здійснення місцевими державними адміністраціями державного контролю за:

- "охороною пам'яток історії та культури;

- додержанням санітарних і ветеринарних правил, збиранням, утилізацією і захороненням промислових, побутових та інших відходів;

– додержанням законодавства з питань науки, мови, реклами, освіти, культури, охорони здоров'я, материнства та дитинства, сім'ї, молоді та дітей, фізичної культури і спорту" (Про місцеві державні адміністрації, 1999).

– Місцева державна адміністрація "організовує охорону, реставрацію та використання пам'яток архітектури і містобудування, палацово-паркових, паркових та історико-культурних ландшафтів;

– розробляє, подає на затвердження відповідної ради та забезпечує виконання регіональних екологічних програм; звітує перед відповідною радою про їх виконання; вносить до відповідних органів пропозиції щодо державних екологічних програм;

– вживає заходів до відшкодування шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону довкілля підприємствами, установами, організаціями і громадянами;

– вносить пропозиції відповідним органам місцевого самоврядування щодо організації територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення;

– інформує населення про екологічно небезпечні аварії та ситуації, стан довкілля, а також про заходи, що вживаються до його поліпшення;

– організовує роботу по ліквідації наслідків екологічних аварій, залучає до цих робіт підприємства, установи, організації незалежно від форм власності та громадян;

– вносить пропозиції в установленому законом порядку про зупинення діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності у разі порушення ними законодавства про охорону довкілля та санітарних правил;

– розробляє і забезпечує дотримання правил користування водозабірними спорудами, призначеними для задоволення питних, побутових та інших потреб населення, зони санітарної охорони джерел водопостачання; обмежує або забороняє використання підприємствами питної води у промислових цілях;

– здійснює контроль за використанням відходів з урахуванням їх ресурсної цінності та вимог безпеки для здоров'я людей і навколишнього природного середовища та розглядає справи про адміністративні правопорушення або передає їх матеріали на розгляд інших державних органів у разі порушення законодавства про відходи" (Про місцеві державні адміністрації, 1999).

Місцева державна адміністрація "в галузі науки, освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, материнства і дитинства, сім'ї та молоді:

– реалізовує державну політику в галузі науки, освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, материнства і дитинства, сім'ї та молоді, утвердження української національної та громадянської ідентичності;

– сприяє розвитку науки і техніки, реалізації регіональних науково-технічних програм, впровадженню нових екологічно безпечних технологій, підвищенню технічного рівня виробництва та якості продукції, вирішенню науково-технічних проблем, що мають першочергове значення для підвищення її ефективності та конкурентоспроможності; забезпечує охорону прав винахідників і раціоналізаторів, створення територіальних інноваційних центрів і технопарків;

– може здійснювати функції засновника щодо наукових установ, закладів освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, що належать до сфери її управління, їх матеріально-фінансове забезпечення;

– вживає заходів до збереження мережі закладів освіти, культури, охорони здоров'я, фізкультури і спорту та розробляє прогнози її розвитку, враховує їх при розробці проектів програм соціально-економічного розвитку;

– вживає заходів щодо запобігання інфекційним захворюванням, епідеміям, епізоотіям та їх ліквідації;

– приймає рішення щодо необхідності вжиття роботодавцями заходів щодо профілактики та запобігання поширенню епідемій, пандемій;

– організовує роботу медичних закладів по поданню допомоги населенню, надає у межах повноважень встановлені пільги і допомогу, пов'язані з охороною материнства і дитинства, поліпшенням умов життя багатодітних сімей;

– забезпечує виконання законодавства щодо всебічного розвитку та функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя, створення умов для розвитку та використання мов інших національностей;

– бере участь у вирішенні питань про визнання місцевості як курорту, встановлення зон санітарної охорони курортів і визначення їх режиму;

– сприяє роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, фондів, асоціацій, жіночих, молодіжних, дитячих та інших громадських організацій" (Про місцеві державні адміністрації, 1999).

Місцева державна адміністрація "сприяє розвитку міжнародного співробітництва в галузі захисту прав людини, боротьби з тероризмом, екологічної безпеки, охорони здоров'я, науки, освіти, культури, туризму, фізкультури і спорту" (Про місцеві державні адміністрації, 1999).

Повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад у сфері культурного розвитку поділяються на власні (самоврядні) та делеговані:

"а) власні (самоврядні) повноваження:

– підготовка програм культурного розвитку сіл, селищ, міст, подання їх на затвердження ради, організація їх виконання; подання раді звітів про хід і результати виконання цих програм;

– забезпечення складання балансів фінансових, трудових ресурсів, грошових доходів і видатків, необхідних для управління культурним розвитком відповідної території;

– подання до районних, обласних рад необхідних показників та внесення пропозицій до програм культурного розвитку відповідно районів і областей, а також до планів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, розташованих на відповідній території, з питань, пов'язаних із культурним розвитком території, задоволенням потреб населення;

б) делеговані повноваження:

– організація охорони, реставрації та використання пам'яток історії і культури, архітектури та містобудування, палацово-паркових, паркових і садибних комплексів, природних заповідників" (Про місцеве самоврядування ..., 1997).

До відання **виконавчих органів сільських, селищних, міських рад** належать повноваження у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, молодіжної

політики, фізкультури і спорту, утвердження української національної та громадянської ідентичності:

"а) власні (самоврядні) повноваження:

– управління закладами освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, оздоровчими закладами, молодіжними центрами, які належать територіальним громадам або передані їм, молодіжними підлітковими закладами за місцем проживання, організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення;

– забезпечення здобуття повної загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти у державних і комунальних закладах освіти, створення необхідних умов для виховання дітей та молоді, розвитку їхніх здібностей, трудового навчання, професійної орієнтації, продуктивної праці учнів, сприяння діяльності дошкільних та позашкільних закладів освіти, дитячих, молодіжних та науково-просвітницьких громадських об'єднань, молодіжних центрів;

– створення при загальноосвітніх навчальних закладах комунальної власності фонду загальнообов'язкового навчання за рахунок коштів місцевого бюджету, залучених з цією метою на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, а також коштів населення, інших джерел; контроль за використанням коштів цього фонду за призначенням;

– забезпечення пільгового проїзду учнів, вихованців, студентів та педагогічних працівників до місця навчання і додому у порядку та розмірах, визначених органами місцевого самоврядування, за рахунок видатків відповідних місцевих бюджетів;

– вирішення питань про надання професійним творчим працівникам, молодіжним та дитячим громадським об'єднанням на пільгових умовах у користування приміщень під майстерні, студії та лабораторії, молодіжні центри, молодіжні простори, необхідних для творчої діяльності або реалізації завдань молодіжної політики;

– організація медичного обслуговування та харчування у закладах освіти, культури, фізкультури і спорту, оздоровчих закладах, які належать територіальним громадам або передані їм;

– створення умов для розвитку культури, сприяння відродженню осередків традиційної народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів і ремесел;

– сприяння роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, молодіжної політики;

– створення умов для занять фізичною культурою і спортом за місцем проживання населення та в місцях масового відпочинку;

– сприяння розвитку молодіжних та дитячих громадських об'єднань, молодіжних центрів, молодіжних рад, молодіжної інфраструктури;

– сприяння утвердженню української національної та громадянської ідентичності, створення умов для національно-патріотичного, військово-патріотичного виховання та громадянської освіти;

б) делеговані повноваження:

– забезпечення в межах наданих повноважень доступності і безоплатності освіти і медичного

обслуговування на відповідній території, можливості отримання освіти державною мовою;

– забезпечення відповідно до закону розвитку всіх видів освіти і медичного обслуговування, розвитку і вдосконалення мережі освітніх і лікувальних закладів усіх форм власності, фізичної культури і спорту, визначення потреби та формування замовлень на кадри для цих закладів, укладення договорів на підготовку спеціалістів, організація роботи щодо удосконалення кваліфікації кадрів, залучення роботодавців до надання місць для проходження виробничої практики учнями професійно-технічних навчальних закладів;

– забезпечення відповідно до законодавства пільгових категорій населення лікарськими засобами та виробами медичного призначення;

– організація обліку дітей дошкільного та шкільного віку;

– надання допомоги випускникам загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів державної або комунальної форми власності у працевлаштуванні;

– забезпечення школярів із числа дітей-сиріт, дітей з інвалідністю/осіб з інвалідністю I-III групи, дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей із сімей, які отримують допомогу відповідно до Закону України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям", які навчаються в державних і комунальних навчальних закладах, безоплатними підручниками, створення умов для самоосвіти;

– організація роботи щодо запобігання бездоглядності неповнолітніх;

– вирішення відповідно до законодавства питань про повне державне утримання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, у дитячих будинках сімейного типу, закладах професійної (професійно-технічної) освіти та утримання учнів спеціальних закладів освіти, про надання пільг на утримання дітей у пансіонах закладів освіти, а також щодо оплати харчування дітей у закладах освіти (групах подовженого дня);

– вирішення питань про надання неповнолітнім, учням, студентам, пенсіонерам та особам з інвалідністю права на безкоштовне і пільгове користування об'єктами культури, фізкультури і спорту, а також визначення порядку компенсації цим закладам вартості послуг, наданих безкоштовно або на пільгових умовах;

– забезпечення охорони пам'яток історії та культури, збереження та використання культурного надбання;

– внесення пропозицій до відповідних органів про ліцензування індивідуальної підприємницької діяльності у сфері охорони здоров'я" (Про місцеве самоврядування ..., 1997).

До суб'єктів забезпечення гуманітарної безпеки слід також віднести **судові органи**, оскільки до них звертаються громадяни, інституції громадянського суспільства й органи державної влади та місцевого самоврядування за захистом своїх порушених або оспорюваних прав, які охороняються законом. Крім того, "суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами,

згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України", "судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, ОМС, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України" (Про судоустрій ..., 2016).

Суб'єктами забезпечення гуманітарної безпеки можуть бути інституції громадянського суспільства, якими є **об'єднання громадян**: політичні партії, громадські об'єднання, комерційні організації, інші організовані групи громадян, але їх можливості в цій сфері обмежені законодавством. Правову основу діяльності цих об'єднань щодо забезпечення гуманітарної безпеки складають правові документи, в яких визначені права та обов'язки створюваних громадських структур, а також інші нормативні акти. Крім того, важливого значення набуває створення громадянами держави самодіяльних громадських структур для захисту прав та інтересів громадян у гуманітарній сфері. А на державну владу покладається прямий обов'язок щодо стимулювання індивідуальної і колективної участі громадян держави в цьому процесі. Крім того, громадським об'єднанням, зареєстрованим у встановленому законом порядку, гарантується відповідно до Конституції і законів України, а також статутних положень можливість створювати для цього громадські фонди, центри, колективи експертів тощо; проводити громадську експертизу проєктів законів, рішень, програм, представляти свої висновки і пропозиції для розгляду відповідним державним органам.

Суб'єктами забезпечення гуманітарної безпеки можуть бути і **громадяни**. Однак можливості громадян держави вживати конкретних заходів, спрямованих на забезпечення гуманітарної безпеки, також обмежені чинним законодавством. Участь громадян у забезпеченні гуманітарної безпеки полягає у виробленні моральних норм регулювання суспільних відносин, що складаються в державі. Важливо також відзначити, що ефективність діяльності держави щодо забезпечення гуманітарної безпеки залежить від ініціативи громадян, оскільки самі громадяни вирішують, звертатися за допомогою до органів державної влади або органів місцевого самоврядування чи ні.

Підбиваючи підсумки проведеного дослідження, доречно спинитися і на основних напрямках забезпечення державної політики в гуманітарній сфері для забезпечення гуманітарної безпеки держави.

Так, освітня політика має бути спрямована на "покращення якості людського капіталу в Україні шляхом модернізації освітньої системи, зокрема приведення освітніх стандартів до потреб суспільного розвитку, оновлення професійно орієнтованих програм відповідно до потреб ринку праці, урахування під час підготовки та укладання навчальних програм зростаючого попиту на сучасному ринку праці на "м'які" навички (універсальні компетенції), упровадження в освітній процес інноваційних навчальних компонентів; розвиток комп'ютерної та медіаграмотності, формування цифрових навичок; здатність постійно навчатися та швидко опановувати нові знання, вміння та навички; формування і зміцнення національної ідентичності через навчальні дисципліни соціогуманітарного циклу" (Мудраков, 2022, с. 230; Сінайко та ін., 2020, с. 59). Крім того, в закладах освіти всіх рівнів також має проводитись відповідна профілактична

робота, яка унеможливить залучення терористичними екстремістськими організаціями дітей та підлітків до співпраці за допомогою інтернет-ресурсів тощо.

Мовна політика має бути спрямована на "створення умов для компетентного, вільного володіння українською мовою усіма громадянами, забезпечення функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України; збереження мовного середовища корінних народів та національних меншин; заохочення всіх українців до вдосконалення мовних навичок і вивчення іноземних мов й активного застосування всіх освоєних мов протягом життя" (UAREform, 2023).

Культурна політика має бути зосереджена на "запровадженні сучасних управлінських практик, які сприятимуть забезпеченню культурного різноманіття, спрямованого на розвиток українських культурно-креативних індустрій та примусять ринкові сили працювати на збереження, збагачення і поширення української культури; на зміні ставлення державної влади до культури – з упередженості до хронічного реципієнта коштів та прагнення підпорядкувати культурні організації партикулярним інтересам на цілеспрямований розвиток творчого людського потенціалу, зростання престижу митця в суспільстві та партнерство в креативних проєктах, які роблять внесок у зміцнення національної єдності та міжнародний авторитет України і полегшують її входження в європейський та глобальний культурний контекст" (UAREform, 2023; Сінайко та ін., 2020, с. 36).

Органи державної влади, які формують та реалізують державну політику "національної пам'яті, повинні сприяти критичному осмисленню історичного минулого та сьогодення з метою унеможливлення використання комплексів національної меншовартості або величчя та винятковості у зовнішній та внутрішній політиці, збереження, вшанування та поширення пам'яті про боротьбу українців за свободу, протистояння людиноненавистницьким, імперським режимам" (UAREform, 2023). І головне, необхідно поширювати зазначену інформацію, роблячи її максимально доступною для широких верств населення. Для цього має бути налагоджена відповідна взаємодія з державними органами, що формують та реалізують державну інформаційну політику, а також співпраця зі ЗМІ всіх форм власності та інтернет-ресурсами.

Формування й реалізація політики у сфері державно-церковних відносин, серед іншого, має "гарантувати рівність усіх віруючих перед законом та бути спрямована на забезпечення безпеки громадян та їхній захист від деструктивного впливу інституцій, які під прикриттям релігійної діяльності просувають в український суспільний простір імперський проєкт "руського міра", а також сприяти поширенню в суспільстві критичного сприйняття релігійних доктрин та толерантного ставлення до всіх конфесій" (UAREform, 2023; Сінайко та ін., 2020, с. 102).

Політика у сфері етнонаціональних відносин має "забезпечувати активну участь національних меншин у суспільно-політичному та культурному житті країни і врахування їх інтересів на рівні управління життєдіяльністю об'єднаних територіальних громад, що сприятиме суспільній інтеграції" (Сінайко, 2020, с. 93–94), консолідації та розбудові громадянського суспільства.

Державна політика в молодіжній сфері має бути "спрямована на підтримку програм патріотичного виховання, зміцнення національної та громадянської ідентичності, правової та політичної культури української молоді, розроблення та реалізацію комплексних заходів державного економічного стимулювання молоді, а також популяризацію здорового способу життя та спорту, заохочення молодіжної науково-технологічної творчості та міжнародної молодіжної співпраці, оскільки все це має істотне значення для збереження людського капіталу та досягнення національної згуртованості" (Сінайко та ін., 2020, с. 110–111).

Водночас слід також зауважити, що одним із головних завдань суб'єктів забезпечення гуманітарної безпеки всіх рівнів має бути подолання відсторонення населення від процесів управління у цій сфері. Адже досвід демократичних держав свідчить, що державна політика є ефективною лише за умови, коли до її розробки та реалізації залучаються широке коло громадськості. Саме за умови поєднання державного і громадського елементів вона є виваженою, прозорою, результативною. Наприклад, поширеною світовою практикою є співпраця на основі партнерської взаємодії державних структур з різними громадськими, неурядовими, неприбутковими, благодійними організаціями, фондами та фундаціями, зацікавленими у розв'язанні проблем гуманітарного розвитку та гуманітарної безпеки. Залучення громадських структур до процесів вироблення державної політики та законотворення є важливим аспектом підвищення ролі громадян та їх об'єднань у гуманітарних питаннях. Це зумовлюється насамперед тим, що недержавні структури є основною формою організації громадянського суспільства, через їх діяльність громадяни залучаються до процесів прийняття рішень, у тому числі і щодо забезпечення гуманітарної безпеки.

Дискусія і висновки

У процесі аналізу законодавчих та інших нормативно-правових актів з'ясовано, що визначені ними повноваження органів державної влади й органів місцевого самоврядування стосуються формування й реалізації державної політики в гуманітарній сфері. Зокрема, законодавчі та нормативно-правові акти, які регламентують діяльність суб'єктів формування державної гуманітарної політики, охоплюють широке коло гуманітарних питань, серед яких культура, освіта, наука, інтелектуальний потенціал, мова, охорона здоров'я, охорона довкілля, формування громадянського суспільства, світоглядна й релігійна свобода людини, виховання молоді, етнонаціональна та інформаційна політика, інформатизація суспільства, туризм, фізична культура, спорт тощо. Водночас проведений аналіз засвідчив, що законодавчі акти не містять чітко сформульованих завдань стосовно формування й реалізації державної політики забезпечення гуманітарної безпеки, їх основна увага зосереджена на питаннях формування та реалізації державної гуманітарної політики. Крім того, проведений аналіз дав змогу розглянути вищезгаданих суб'єктів як розгалужену систему органів державної влади та органів місцевого самоврядування, недержавних інституцій та громадян, на які покладено функції щодо формування й реалізації державної гуманітарної політики, що, у свою чергу, дає змогу ідентифікувати

їх як суб'єктів забезпечення гуманітарної безпеки, зважаючи на те, що їх повноваження в гуманітарній сфері безпосередньо стосуються її забезпечення.

Крім того, аналіз праць вітчизняних науковців та аналітиків дав підстави виокремити основні напрями формування та реалізації державної політики в гуманітарній сфері для забезпечення гуманітарної безпеки держави і констатувати, що такий підхід до її формування та реалізації з боку суб'єктів забезпечення гуманітарної безпеки дасть можливість викоринити такі ганебні явища, як колабораціонізм, зневага до своєї нації, мови, культури, підтримка ідей і виправдовування загарбницьких прагнень держави-терориста. Адже, не маючи підтримки всередині країни, зовнішнім деструктивним інституціям буде набагато складніше організовувати та реалізовувати заходи терористичного характеру. Його наслідком стане консолідація української нації навколо демократичних цінностей, усвідомлення власної української ідентичності, що, у свою чергу, сприятиме забезпеченню захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб. Тож їй має бути приділено достатньо уваги для забезпечення відновлення і подальшого прогресивного розвитку України.

Перспективним для подальших розвідок варто зазначити вивчення зарубіжного досвіду за порушеною проблематикою.

Список використаних джерел

- Деякі питання Державної служби якості освіти України. (2018). Постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.18. № 168. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2018-%D0%BF#Text>
- Деякі питання діяльності Міністерства культури та інформаційної політики. (2019). Постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.19. № 885. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/885-2019-%D0%BF#Text>
- Деякі питання Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів. (2020). Постанова Кабінету Міністрів України від 25.06.20. № 614. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-2020-%D0%BF#Text>
- Деякі питання Національної комісії зі стандартів державної мови. (2019). Постанова Кабінету Міністрів України від 06.11.19. № 911. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/911-2019-%D0%BF#Text>
- Деякі питання Українського інституту національної пам'яті. (2014). Постанова Кабінету Міністрів України від 12.11.14. № 684. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2014-%D0%BF#Text>
- Здіорук, С. І. (2006). Гуманітарна політика Української Держави в новітній період. НІСД.
- Здіорук, С. І. (2015). Виклики та загрози гуманітарній безпеці Української Держави. НІСД.
- Зубченко, С. О. (2019). Гуманітарна складова у стратегічних документах із національної безпеки України. НІСД.
- Конституція України (1996). Закон України від 28.06.96. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- Мудраков, В. (2022). Феномен безпеки: соціально-гуманітарні виміри. ФОП Мельник А. А.
- Про затвердження Положення про Державне агентство України з питань кіно. (2014). Постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.14 № 277. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/277-2014-%D0%BF#Text>
- Про затвердження Положення про Державне агентство України з управління зоною відчуження. (2014). Постанова Кабінету Міністрів України від 22.10.14. № 564. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2014-%D0%BF#Text>
- Про затвердження Положення про Державний комітет телебачення і радіомовлення України. (2014). Постанова Кабінету Міністрів України від 13.08.14. № 341. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341-2014-%D0%BF#Text>
- Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України. (2017). Постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.17. № 275. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF#Text>
- Про затвердження Положення про Державну інспекцію ядерного регулювання України. (2014). Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.14. № 363. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/363-2014-%D0%BF#Text>
- Про затвердження Положення про Державну службу України з етнополітики та свободи совісті та внесення змін до Положення про Міністерство культури України. (2019). Постанова Кабінету Міністрів

України від 21.09.19. № 812. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/812-2019-%D0%BF#Text>

Про затвердження Положення про Державну службу України з лікарських засобів та контролю за наркотиками. (2015). Постанова Кабінету Міністрів України від 12.08.15. № 647. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/647-2015-%D0%BF#Text>

Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій. (2015). Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.15. № 1052. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF#Text>

Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. (2015). Постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.15. № 667. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-%D0%BF#Text>

Про затвердження Положення про Міністерство молоді та спорту України. (2014). Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.14. № 220. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2014-%D0%BF#Text>

Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України. (2014). Постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.14. № 630. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF#Text>

Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України. (2015). Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.15. № 267. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2015-%D0%BF#Text>

Про місцеве самоврядування в Україні. (1997). Закон України від 21.05.97. № 280/97-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Про місцеві державні адміністрації. (1999). Закон України від 09.04.99. № 586-XIV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>

Про Раду національної безпеки і оборони України. (1998). Закон України від 05.03.98. № 183/98-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>

Про судочність і статус суддів. (2016). Закон України від 02.06.16. № 1402-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

Про утворення Національної служби здоров'я України. (2017). Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.17. № 1101. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1101-2017-%D0%BF#Text>

Сінаїко, О. О., Тищенко, Ю. А., Каплан, Ю. Б., Михайлова, О. Ю., Валецький, О. Л. (2020). *Гуманітарна політика в Україні: виклики та перспективи* (Біла книга). НІСД.

Чупрій, Л. В. (2015). *Політика національної безпеки Української держави в гуманітарній сфері: концептуально-інституційний аналіз*. ФОП Кожуховський І. І.

UAReform (2023, 17 лютого). *Бачення України: реформування та відновлення соціально-гуманітарної сфери у перспективі 2030 року*. <https://uareforms.org/reforms/Vision-of-Ukraine-2030>

References

About the National Security and Defense Council of Ukraine (Law of Ukraine dated 05.03.1998 No. 183/98-VR). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>

Chuprii, L. V. (2015). National security policy of the Ukrainian state in the humanitarian sphere: conceptual and institutional analysis. FOP Kozhukhovskiy I. I. [in Ukrainian].

Mudrakov, V. (2022). The phenomenon of security: social and humanitarian dimensions. FOP Melnyk A. A. [in Ukrainian].

On approval of the Regulation on the Ministry of Education and Science of Ukraine (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 10/16/2014 No. 630). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF#Text>

On approval of the Regulation on the State Inspection of Nuclear Regulation of Ukraine (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 20, 2014 No. 363). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/363-2014-%D0%BF#Text>

On approval of the Regulations on the State Service of Ukraine on ethnopolitics and freedom of conscience and amendments to the Regulations on the Ministry of Culture of Ukraine (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 21, 2019 No. 812).

On local self-government in Ukraine (Law of Ukraine dated May 21, 1997 No. 280/97-VR). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

On local state administrations (Law of Ukraine dated April 9, 1999 No. 586-XIV). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>

On the approval of the Regulation on the Ministry of Health of Ukraine

(Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 25, 2015 No. 267). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2015-%D0%BF#Text>

On the approval of the Regulation on the Ministry of Youth and Sports of Ukraine (Cabinet of Ministers of Ukraine Resolution No. 220 of 07.02.2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2014-%D0%BF#Text>

On the approval of the Regulation on the State Agency of Ukraine on Cinema (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 07/17/2014 No. 277). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/277-2014-%D0%BF#Text>

On the approval of the Regulation on the State Agency of Ukraine for the Management of the Exclusion Zone (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 22, 2014 No. 564). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2014-%D0%BF#Text>

On the approval of the Regulation on the State Committee for Television and Radio Broadcasting of Ukraine (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 13, 2014 No. 341). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341-2014-%D0%BF#Text>

On the approval of the Regulation on the State Environmental Inspection of Ukraine (Cabinet of Ministers of Ukraine Resolution dated April 04, 2017 No. 275). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF#Text>

On the approval of the Regulation on the State Service of Ukraine for Medicinal Products and Drug Control (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 12, 2015 No. 647). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/647-2015-%D0%BF#Text>

On the approval of the Regulation on the State Service of Ukraine in emergency situations (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 16, 2015 No. 1052). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF#Text>

On the approval of the Regulation on the State Service of Ukraine on Food Safety and Consumer Protection (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 2, 2015 No. 667). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-%D0%BF#Text>

On the establishment of the National Health Service of Ukraine (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 27, 2017 No. 1101). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1101-2017-%D0%BF#Text>

On the judicial system and the status of judges (Law of Ukraine dated June 2, 2016 No. 1402-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

Sinaiko, O. O., Tyshchenko, Yu. A., Kaplan, Yu. B., Mykhailova, O. Yu., Valevskiy, O. L. ta in. (2020). *Humanitarian policy in Ukraine: challenges and prospects* (White book). NISD [in Ukrainian].

Some issues of the activity of the Ministry of Culture and Information Policy (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 16, 2019 No. 885). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/885-2019-%D0%BF#Text>

Some issues of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated June 25, 2020 No. 614). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-2020-%D0%BF#Text>

Some issues of the National Commission on State Language Standards (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 6, 2019 No. 911). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/911-2019-%D0%BF#Text>

Some issues of the State Education Quality Service of Ukraine (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 14, 2018. No. 168). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2018-%D0%BF#Text>

Some issues of the Ukrainian Institute of National Remembrance (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 12, 2014 No. 684). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2014-%D0%BF#Text>

The Constitution of Ukraine was adopted at the fifth session of the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

UAReform. (17.02.2023). *Ukraine's vision: reforming and restoring the social and humanitarian sphere in the perspective of 2030*. <https://uareforms.org/reforms/Vision-of-Ukraine-2030>

Zdiuruk, S. I. (2006). *The humanitarian policy of the Ukrainian State in the modern period*. NISD [in Ukrainian].

Zdiuruk, S. I. (2015). *Challenges and threats to the humanitarian security of the Ukrainian State*. NISD

Zubchenko, S. O. (2019). *Humanitarian component in strategic documents on national security of Ukraine*. NISD [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 30.09.23

Прорецензовано / Revised: 31.10.23

Схвалено до друку / Accepted: 14.11.23

Nataliia KLYMENKO, DSc (Public Administration)
ORCID ID: 0000-0001-5223-8166
e-mail: nataliia.klymenko@knu.ua
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

ORGANIZATIONAL AND LEGAL PRINCIPLES OF THE SYSTEM OF PROVIDING HUMANITARIAN SECURITY

Background. *In the conditions of large-scale Russian military aggression in the Ukrainian state, the place of humanitarian factors in social development is being rethought. The key priorities for the implementation of state policy in this area should be the development of education, science, culture, ideological and patriotic education, highlighting their role in ensuring humanitarian security in Ukraine.*

The goal is research based on the analysis of domestic legislation on the functions and powers of the subjects of the humanitarian security system.

The object of the study is the system of ensuring humanitarian security and its organizational and legal foundations.

Methods. *Research methods are modern general and special methods of scientific knowledge, including: analysis - for processing scientific and legal sources; structural and functional - for the study of subjects of the humanitarian security system and their competence; inductive and deductive - for analysis and generalization of information on the subject of research; forecasting and synthesis - for formulating conclusions and recommendations based on the results of the research.*

Results. *The author reviewed the latest scientific and analytical works devoted to the issue of humanitarian security. The issues that constitute the main problems of ensuring humanitarian security in certain areas and the ways proposed for their solution are noted. At the same time, the author of the article states that the analysis of researches and publications of domestic scientists devoted to humanitarian security allows us to come to the conclusion that the system of ensuring humanitarian security and its organizational and legal foundations have not been objectively studied by them. Next, consistently, on the basis of the analysis of legislative and normative legal acts, which regulate the activities of state authorities and local self-government bodies, the researcher singles out the functions and powers that, in her opinion, are aimed at solving problematic issues in the humanitarian sphere, and therefore at ensuring humanitarian security.*

Conclusions. *The conducted research made it possible to reach the following conclusions: the analysis of the works of domestic scientists and analysts made it possible to single out the main directions of ensuring state policy in the humanitarian sphere to ensure the humanitarian security of the state and to state that it should be given more attention to ensure the formation of national consciousness and awareness of the national identity of citizens, as well as restoration and further progressive development of Ukraine. The analysis of the legislation proved that the legislative acts do not contain clearly formulated tasks regarding the formation and implementation of the state policy of ensuring humanitarian security, their main attention is focused on the issues of the formation and implementation of the state humanitarian policy. However, the analysis made it possible to consider the above-mentioned subjects as an extensive system of state authorities and local self-government bodies, non-state institutions and citizens, who are entrusted with the functions of forming and implementing state humanitarian policy. Which, in turn, allows us to identify them as subjects of humanitarian security, given that their powers in the humanitarian sphere are directly related to its provision. In the course of the study, it was also noted that the involvement of public structures in the processes of developing state policy is an important aspect of increasing the role of citizens and their associations in issues related to ensuring humanitarian security. It is worth noting that the study of foreign experience on the raised issues is promising for further exploration*

Keywords: *national security, humanitarian security, security system, organizational and legal principles, functions and powers.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.